

N:o 36.

Ank. till Riksd. kansli den 2 maj 1902, kl. 3 e. m.

*Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:r 9,
i anledning af väckta motioner angående stafnings-
sättet i det från Riksdagen utgående trycket.*

Till Andra Kammarens första tillfälliga utskott har remitterats en af herr *P. Waldenström* den 8 sistlidna mars inom kammaren väckt motion, n:r 170, af följande lydelse:

»Som bekant begagnas fortfarande i riksdagstrycket ett i många afseenden längesedan föråldradt och ej ens med sig själf öfverallt fullt enligt stafningssätt. Under tiden har svenska språkets stafning hastigt gått framåt till mer ljudenlighet och följdriktighet, hvartill bland annat mäktigt torde bidragit kongl. cirkuläret den 16 november 1889. Häri förordnades nämligen, att från och med 1890 skulle i alla läroanstalter vid språkundervisningen iakttagas ett stafningssätt, öfverensstämmande med sjetten upplagan af Svenska akademins ordlista.

Riksdagstryckets efterblifna ställning i detta afseende synes mig vara ett missförhållande, som snarast möjligt bör afhjälpas. Jag får därför föreslå,

att Andra Kammarerna må för sin del besluta, att från och med början af nästa år skall i allt från Riksdagen utgående tryck iakttagas ett stafningssätt, som öfverensstämmer med det i 6:te upplagan af Svenska akademien ordlista begagnade.»

En motion, lika lydande med den förestående, väcktes samtidigt i Första Kammarerna, under n:r 32, af herrar *Säve* och friherre *von Kræmer*.

Första Kammarens andra tillfälliga utskott afgaf med anledning häraf den 17 mars ett utlåtande, i hvilket, efter en redogörelse för motionen, utskottet anför följande:

Det af motionärerna åberopade kongl. cirkuläret af den 16 november 1889 är kontrasigneradt af dåvarande statsrådet *Wennerberg* och lyder sålunda:

»Oscar etc. Då till vår kännedom kommit, hurusom i följd af de talrika och från hvarandra skiljaktiga teorier i afseende på svenska språkets rättskrifning, hvilka under de senare åren gjort sig i större eller mindre mån gällande vid rikets läroanstalter, icke blott undervisningen i detta ämne försvarats, utan äfven lärjungarnes osäkerhet häri visat sig betänkligt större än tillföre; och då dessa olägenheter icke torde kunna undanrödjas, med mindre än att en gemensam rättskrifningsnorm bestämmes såväl för undervisningen i berörda ämne i statens skolor som ock för däri använda läro- och läseböcker, så hafva Vi funnit godt föreskrifva:

att i seminarier för utbildande af folkskollärare och folkskollärarinnor, i pedagogier samt i de allmänna läroverkens tre lägsta klasser skall från början af nästkommande läsår ordlistan öfver svenska språket, utgifven af Svenska akademien, sjette upplagan, läggas till grund för undervisningen i svensk rättskrifning, så att endast läroböcker, som äro affattade i öfverensstämmelse därmed, må vid undervisningen i detta ämne i dessa läroanstalter användas; äfvensom att, i samma mån lärjungarne i allmänna läroverkens nämnda klasser uppflyttas i högre klasser, samma förfaringssätt äfven där skall tillämpas;

att från början af år 1891 enahanda bestämmelser med afseende på undervisningen i svensk rättskrifning äfven skola tillämpas i samtliga småskolor och, i den mån småskolans sålunda undervisade lärjungar öfverflyttas till folkskolan, äfven där iakttagas:

att, där lärarekollegium eller skolråd finner sådant lämpligt, dessa föreskrifter må, tidigare än eljest skolat ske, kunna göras gällande i andra klasser af de allmänna läroverken eller i folkskolan; samt

att efter ingången af år 1891 icke i någon af ofvannämnda läroanstalter får till användning antagas någon ny lärobok eller ny läsebok i modersmålet, ej heller någon ny upplaga af förut vid läroanstalten använd läro- eller läsebok, därest icke här anbefallda rättskrifningsnorm däri blifvit följd, dock med undantag för sådana läseböcker i modersmålet, hvilka i literaturhistoriskt syfte upptaga språkprof från äldre tider.»

Utskottet finner motionärernas hemställan hafva goda skäl för sig. På grund af ofvan anförda kongl. cirkulär är hela den yngre generationen af vårt folk uppfostrad till att iakttaga den däri gifna rättstafningsnormen, och icke blott i läro- och läseböcker på modersmålet, utan äfven i snart sagdt *alla* andra skolböcker följes densamma. Om det därmed afsedda ändamålet — att råda åtminstone någon bot på förbistringen i vårt språks stafning — skall kunna vinnas, är det hög tid, att äfven det officiella trycket rättas därefter, så att *dels* icke de unge män, som hafva med detta tryck att göra, tvingas att där iakttaga en annan stafning än den, som de på Kongl. Maj:ts befallning fått lära i skolorna, *dels* icke den stora allmänheten får samtidigt mottaga det förvillande intrycket af *ett* officiellt påbjudet stafsätt för undervisningsanstalterna och *ett annat* officiellt tillämpadt sådant af regering och Riksdag.

För stafningen af det betydande antal ord, med afseende på hvilka sjetta upplagan af Svenska akademien ordbok medgifver två stafsätt — ett mera ljudenligt och ett annat mera öfverensstämmande med det häfdvunna — har ofta åberopade kongl. cirkulär icke gifvit något bestämdt stadgande, utan lämnat vederbörande frihet att efter behag välja. Detta gaf, efter hvad utskottet försport, väl till en början anledning till en viss tvekan vid undervisningsanstalterna, men saken ordnades snart på ett tillfredsställande sätt och i allmänhet så, att man bestämde sig för det mera ljudenliga stafsättet. Då sålunda denna sak låtit väl ordna sig vid skolorna, synes intet skäl förefinnas att för riksdagstrycket gå längre i detaljerad normering, än hvad det åberopade cirkuläret innefattar.

Numera äro vid alla större tryckerier, åtminstone i hufvudstaden, både sättarne och tryckeriernas korrekturläsare väl hemmastadda i det för skolorna föreskrifna stafsättet och vana vid att använda detta stafsätt oberoende af stafningen i olika manuskript. På grund häraf skulle ingen svårighet uppstå för enhets åstadkommande, äfven om en del motionärer och äldre utskottssekreterare för sin del använde ett äldre stafsätt. Det skulle tvärtom snarare vara en lättnad för tryckeriernas arbete, om enhet infördes i det officiella trycket.

Man skulle kunna anmärka, att Svenska akademien redan utgifvit en *sjunde* upplaga af sin ordbok, hvilken företer ej oväsentliga afvikelser från den 6:te upplagan, och att det kunde synas något egendomligt att såsom norm fastställa ett stafsätt, som redan af akademien själf betraktas såsom delvis föråldradt. Häremot vill utskottet påpeka, att denna nya upplaga icke blifvit af Kongl. Maj:t fastslagen såsom norm för skolorna, och att, äfven om detta nu eller inom den närmaste framtiden skulle inträffa, det ingalunda skulle vara skäl att göra denna ordlista till norm för stafningen i det officiella trycket förr, än så lång tid förflutit, att den i sin tur hunnit tränga in i det allmänna medvetandet och blifva normen för hela den unga generationens stafsätt. Hufvudsynpunkten härvidlag och hvad beträffar stafningen i det officiella trycket synes utskottet icke vara att finna det vetenskapligt riktigaste och konsekventaste stafsättet — ty därom tvista de lärde, och utskottet saknar kompetens att slita tvisten — utan att bidra till stadga och ordning i stafningen, så att Riksdagen, i hvad på den ankommer, söker främja åstadkommandet af en riksstafning.

På grund af hvad sålunda anförts, hemställer utskottet, att Första Kammaren för sin del, med bifall till herrar Säves och friherre v. Kræmers motion, ville besluta,

att från och med början af nästa år i allt från Riksdagen utgående tryck skall iakttagas ett stafsätt, som öfverensstämmer med det i Svenska akademiens ordlistas 6:te upplaga begagnade.

Första Kammarens beslöt emellertid att återremittera ärendet, och med anledning häraf afgaf utskottet den 15 april ett nytt utlåtande af följande lydelse:

I utlåtande n:r 4, i anledning af den till Första Kammarens andra tillfälliga utskott hänvisade motionen n:r 32 inom kammaren af herrar Säve och friherre v. Kræmer angående iakttagande af ett förändradt stafsätt i allt från Riksdagen utgående tryck, hemställde utskottet, att Första Kammarerna för sin del, med bifall till motionen, ville besluta,

att från och med början af nästa år i allt från Riksdagen utgående tryck skall iakttagas ett stafsätt, som öfverensstämmer med det i Svenska akademiens ordlistas 6:te upplaga begagnade.

Enligt utskottet tillhandakommet protokollsutdrag har Första Kammarerna återförvisat förevarande utlåtande till utskottet, detta, att döma af de i kammaren gjorda yrkandena, i det syfte att utskottet skulle blifva i tillfälle att framställa förslag om införande på lämpligt ställe i de reglementariska föreskrifterna för Riksdagen af den föreslagna bestämmelsen.

Med anledning häraf får utskottet, som håller före, att, när ifrågavarande föreskrift införes i de reglementariska föreskrifterna, detta snarare bör ske genom en hänvisning till kongl. cirkuläret den 16 november 1889, hvarigenom förordnats, att vid alla statens läroanstalter vid språkundervisningen skall iakttagas ett stafsätt, öfverensstämmande med Svenska akademiens ordlistas 6:te upplaga, än genom ett uttryckligt åberopande af sistnämnda upplaga af ordlistan, hemställa, att Första Kammarerna för sin del ville besluta:

1) med bifall till herrar Säves och friherre von Kræmers motion, att från och med början af nästa år i allt från Riksdagen utgående tryck skall iakttagas ett stafsätt, som öfverensstämmer med det i Svenska akademiens ordlistas 6:te upplaga använda, samt

2) att reglementariska föreskrifter för Riksdagen § 13 skall erhålla följande lydelse:

1:o) Utom de åligganden — — ledamöter utdelas.

2:o) Uti allt från Riksdagen utgående tryck skall iakttagas det stafsätt, som genom nådiga cirkuläret den 16 november 1889 är af Kongl. Maj:t för statens läroanstalter föreskrifvet.

Första Kammarerna godkände den 23 april sistnämnda hemställan. Jämlikt § 63 mom. 3 riksdagsordningen har beslutet genom protokollsutdrag

n:r 198 delgifvits medkammaren, hvarefter ifrågavarande ärende remitterats till det utskott, som förut fått emottaga herr Waldenströms motion till handläggning.

I likhet med motionärerna anser Andra Kammarens första tillfälliga utskott, att det nuvarande stafningssättet i riksdagstrycket dels är betydligt föråldradt, dels lider af inkonsekvenser. Tiden torde vara inne att häri vidtaga en ändring.

För att få en sådan ändring till stånd har Första Kammaren ansett, att en bestämmelse om stafningssättet uti det från Riksdagen utgående trycket bör införas i reglementariska föreskrifter för Riksdagen. Det hade därvid, enligt utskottets förmenande, varit önskligt, om bestämmelsen fått en sådan form, att Riksdagen med någon grad af sannolikhet befriats från att för framtiden vidare sysselsätta sig med denna fråga. Detta kunde hafva vunnits, om man bestämt, att *uti allt från Riksdagen utgående tryck skall iakttagas ett stafningssätt, öfverensstämmande med det, som i vederbörlig ordning är för rikets offentliga undervisningsanstalter föreskrifvet.*

Detta hade, vill det synas, varit bättre än att i de reglementariska föreskrifterna hänvisa till cirkuläret af den 16 november 1889, hvilket otvifvelaktigt förr eller senare kommer att ersättas med ett nytt, helst genom förutnämnda cirkulär föreskrifves användandet af en upplaga af Svenska akademiens ordlista, som numera är slutsåld och ej vidare kan erhållas.

Men då utsikt ej finnes, att Första Kammaren för närvarande skall vilja vara med om att gå längre, än som skett genom det nu senast fattade beslutet; då alltså en ändring af samma beslut skulle hafva till följd, att kamrarna stannade i olika beslut och på grund häraf i riksdagstrycket ännu någon tid komme att användas ett högst föråldradt stafningssätt, stridande mot det, som numera vanligen förekommer i annat tryck i vårt land, och då slutligen det af Första Kammaren fattade beslutet innebär en lösning af denna fråga, som för tillfället kan anses nöjaktig, får utskottet i anledning af herr Waldenströms motion och det från Första Kammaren mottagna protokollsutdraget hemställa,

att Andra Kammaren må biträda Första Kammarrens beslut.

Stockholm den 2 maj 1902.

På utskottets vägnar:

EMIL HAMMARLUND.

Reservation:

af herr *Schenström* mot vissa delar af utskottets motivering.